

HACÜN

(bk. CENNETÜ'L-MUALLÂ).

HACVÎ

(الحجوى)

Muhammed b. el-Hasen b. el-Arabî
es-Seâlibî el-Hacvî el-Mâlikî
(1874-1956)

Faslı devlet adamı
ve İslâm hukukçusu.

4 Ramazan 1291 (15 Ekim 1874) tarihinde Fas şehrinde doğdu. Cezayir'in meşhur kabilelerinden Seâlibe'ye mensuptur. Ashaptan Ca'fer b. Ebû Tâlib'e nisbetle Ca'ferî, Hz. Ali'nin kızı Zeyneb'e nisbetle Zeynebî nisbeleriyle de anılır. İlk eğitimi babasından aldı; ardından özel bir okulda öğrenime başladı (1881). Daha sonra resmî okula geçerek burada hıfzını da tamamladı. 1889 yılında lise ve yüksek öğrenim için Karaviyyîn Üniversitesi'ne kaydoldu. Devrin tanınmış hocalarından İslâmî ilimleri tahsil etti. Karaviyyîn Üniversitesi'nden mezun olunca (1898) bu üniversitede ders vermeye başladı. Bu arada ticaretle de meşgul oldu.

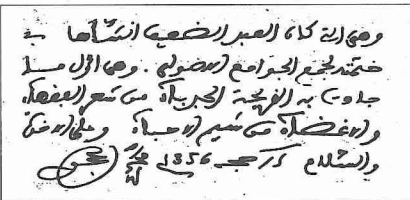
Fas Sultanı Abdülazîz el-Alevî'nin zamanında Miknâs'taki devlet hazinesini düzenlemekle görevlendirilen Hacvî (1899), üç yıl sonra buradaki başarısından dolayı Fas'ın Cezayir sınırında bulunan Vücdé şehri divan eminliği vazifesine terfi etti. Bu sırada devlete başkaldırmış olan Ebû Hammâre'nin hücumlarından Vücdé'yi korumaya çalışan Fas'ın en büyük ordusunda müfettişlik görevine getirildi (1903). Böylece ordunun malî işleri konusunda Maliye Bakanlığı'nın, savaş araç gereçleriyle mühimmat konularında da Savunma Bakanlığı'nın nâibi olarak görev yaptı. Bu arada orduda bazı düzenlemeler bulundu. Sınır bölgesinde kralın nâibi oldu ve Fas'ın sınır güvenliğini korumak üzere ordu oluşturmakla vazifelendirildi. Bir müddet sonra ayrıca Fas'ın Cezayir büyükelçiliğine tayin edildi. Ağır görevleri sebebiyle sağlığı bozulunca 1905 yılında Fas'a döndü. Daha sonra kendisine çeşitli görevler teklif edildiye de bunların hiçbirini kabule yanaşmadı ve kendini ilme verdi. 1912'de Millî Eğitim Bakanlığı'nda nâiblik görevini kabul ederek okullara Arapça ve Kur'an gibi dersler konulması için çaba sarfetti ve başarılı oldu. Ülkede dinî eğitimi yaygınlaştırdı. Bu arada Karaviyyîn Üniversitesi'ndeki eğitim programının ıslahı için bir komisyon kurulmasını sağla-

dı. Ardından bu vazifeden de ayrıldı (1914) ve Rabat'tan Fas'a döndü. Fas'ta, ayrıca Rabat ve Merakeş'te ders verdi. 1920'de Millî Eğitim Bakanlığı'ndaki görevine döndü ve fırsat buldukça ders vermeye devam etti. 1922 yılında Rabâtü'l-Feth'te toplanan bir kongrede kızların eğitimiyle ilgili olarak verdiği konferans Fas'taki muhafazakâr çevrelerin tepkisini çektiyse de kız öğrenci sayısında büyük bir artışın meydana gelmesine sebep oldu. Fas'ın Fransız mandası altında bulunduğu dönemde Millî Eğitim ve Adalet bakanlığı görevlerinin yanı sıra Yüksek Şer'î İstinaf Mahkemesi başkanlığı da yapan Hacvî Rabat'ta öldü ve Fas'ta defnedildi. Daha sonra kabri Fas hükûmeti tarafından bilinmeyen bir yere nakledilmiştir.

Selef akidesini ve amelde Mâlikî mezhebinin benimsemiş olan Hacvî'nin ilmî çalışmalarında bulunabileceği dönem devletin çalkantılı zamanlarına rastlamıştır. Bununla birlikte Hacvî birçok devlet hizmeti yanında İslâmî ilimler sahasında da kendini iyi yetiştirmiş, birçok konferans vermiş ve etkili konuşmalar yapmıştır. Hayatı boyunca fıkıhın tekrar canlandırılması, bu maksatla Kitap ve Sünnet gibi aslı kaynaklara dönülmesi konusu üzerinde durmuştur.

Eserleri. Bir kısmı verdiği konferanslardan ibaret elli civarında eseri bulunan Hacvî'nin en önemli eserleri şunlardır: 1. *el-Fikrû's-sâmî fi târihi'l-fıkhi'l-İslâmî*. İslâm hukukunun geçirdiği dönemleri çocukluk, gençlik, olgunluk ve yaşlılık olmak üzere dört bölümde ele alan, bu dönemlerin her birinde yaşamış 1000'den fazla müslüman hukukçunun biyografisinin bulunduğu eserde ayrıca bazı fikhî meseleler, fıkıh usulü, tasavvuf, eğitim, siyaset ve tarihle ilgili konulara da yer verilmiş ve çağdaş İslâm toplumunun bazı meselelerine temas edilmiştir. Müellifin İslâm hukukuyla ilgili konferansları eserin üçüncü ve dördüncü bölümlerinin büyük kısmını oluşturmaktadır. *el-Fikrû's-sâmî*

Hacvî'nin el yazısıyla bir notu (Zirikî, VI, 96)

ilk defa 1340'ta (1922) Rabat'ta yayımlanmaya başlamış, bu baskı 1345 (1927) yılında Fas ve Tunus'ta tamamlanmıştır. Eser daha sonra Abdülazîz b. Abdülfettâh el-Kârî (I-II, Medine 1396-1397/1976-1977) ve Eymen Sâlih Şa'bân (I-II, Beyrut 1416/1995) tarafından neşredilmiştir. 2. *el-Muhâdaratü'r-Rabâtîyye fi ıslâhi ta'limi'l-feteyât fi'd-diyâri'l-Mağribiyye*. Rabâtü'l-Feth'te 1922 yılında düzenlenen kongrede verilen konferansın metnidir. Bu konuşma daha önce *en-Nehda* (Tunus) gazetesinde yayımlanmıştır.

Hacvî'nin kaynaklarda adı geçen diğer belli başlı çalışmaları da şunlardır: *Şelâsü resâ'il fi'd-dîn, et-Te'âdudü'l-metîn beyne'l-'akl ve'l-'ilm ve'd-dîn, Müstakbelü ticâreti'l-Mağrib, en-Nizâm fi'l-İslâm, el-Fethu'l-'Arabî li-İfrîkiyâ eş-Şimâliyye* (Tunus'ta Haldûniyye'de verdiği konferans), *Muhtaşarü'l-'Urvetü'l-vüşkâ, Tefsîrû'l-âyâtü'l-üşri'l-ûlâ min sûreti Qad eflêha*.

BİBLİYOGRAFYA :

Hacvî, *el-Fikrû's-sâmî fi târihi'l-fıkhi'l-İslâmî* (nşr. Abdülazîz b. Abdülfettâh el-Kârî), Medine 1396-97/1976-77, II, 287-288, 314, 376-390, 541-575, ayrıca bk. nâşirin mukaddimesi, I, 1-15; a.mlf., a.e. (nşr. Eymen Sâlih Şa'bân), Beyrut 1416/1995, nâşirin mukaddimesi, I, 5-23; Kehhâle, *Mu'cemû'l-müellifîn*, IX, 187; Abdülhâdî et-Tâzî, *Câmi'u'l-Karaviyyîn*, Beyrut 1972, III, 744, 819; Abdüvehhâb İbrâhîm Ebû Süleyman, *Kitâbetü'l-bahşi'l-ilmî*, Cidde 1403/1983, s. 447-448; Zirikî, *el-A'lâm* (Fetullah), VI, 96.

SAFFET KÖSE

HACZ

(bk. HACİZ).

HAÇ

Hristiyanlıkta

büyük önem taşıyan dinî figür.

Haç kelimesi Türkçe'ye Ermenice'den geçmiştir. Batı dillerinde haç karşılığı olarak Latince *crux* köküne dayanan *cross* (İng.), *croix* (Fr.) ve *kreuz* (Alm.) kelimeleri kullanılır. Grekçe'si *stavros* olup Türkçe'ye *istavroz* biçiminde girmiştir. Grekçe'de *stavros* başlangıçta Homeros'un da kullandığı şekliyle "direk, sivri uçlu kazık, sırık" anlamına gelirken daha sonra haç karşılığında kullanılmıştır (Bauer, s. 764-765). Kelimenin İbrânice'si *talah*, Arapça'sı *salīb*, Farsça'sı "dört çivi" anlamında *çehâr mihtir*. Son terkip Türkçe'ye çarım olarak geçmiştir ki bu bir idam şeklidir (bk. ÇARMIH).